

11 februari 2019

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

TOEGANKELIJKHEID EN KANSENGELIJKHEID BINNEN HET HOGER ONDERWIJS

AAN DE HAND VAN:

**BRIEF AAN DE TWEDE KAMER VAN OKTOBER 2018 OVER 'TOELAATBAARHEID'
&
DOCUMENT VAN JANUARI 2019 MET VRAGEN VANUIT DE TWEDE KAMER
EN ANTWOORDEN (MINISTER)
(behandeling van dit alles op 20 februari in de TK)**

**EEN BESCHOUWING, MET EEN ANALYSE EN KANTTEKENINGEN ALS HET GAAT
OM DE THEMA'S DIE RAKEN AAN HET HBO, DE TOELAATBAARHEID
EN DE STUDEERBAARHEID VAN OPLEIDINGEN
EN DOORLOPENDE LEERLIJNEN**

Het waarom van dit nummer

In dit LeiDocument wordt ingegaan op het beleid van de overheid rond de toegankelijkheid/toelaatbaarheid/studeerbaarheid/selectiebeleid/kansenbeleid/betaalbaarheid van het hoger onderwijs.

Het is absoluut nodig om hieraan nu, in dit stadium, aandacht te besteden. Met de OCW-brief aan de TK van oktober 2018 werd al een duidelijk 'interessant' signaal afgegeven als het gaat om de wijze waarop men aan de slag wil gaan. Zo ongeveer alle zaken die spelen rond het hoger onderwijs werden op één hoop gegooid, als aanzet voor het afkondigen van een nieuw 'totaal-beleid'. Maar of dat een wijs besluit is...

In de afgelopen 25 jaren heeft zo'n aanpak niet echt geleid tot baanbrekende veranderingen als het gaat om het sterker verbinden van onderwijssectoren zoals mbo-hbo en havo-hbo. Ook nu weer, met het stuk waarin de Kamervragen over de brief door OCW zijn voorzien van antwoorden lijkt het weer een 'uitermate complex geheel' aan uiteenlopende plannen, onderzoeken, monitors en evaluaties te gaan worden. De 'discussiebomen' vullen dan al snel het 'onderwijsbos'.

Op 20 februari staan dit alles op de agenda voor een vergadering van de Vaste Kamercommissie Onderwijs. Die gestelde vragen laten sowieso zien dat het alle kanten op kan gaan. Of ze raken aan stokpaardjes of ze tonen aan dat Kamerleden ook niet altijd weten waar de klepel zo onderhand moet worden opgehangen om ergens alarmbellen te laten afgaan.

Voor de hele goede orde: in diverse regio's wordt keihard gewerkt door instellingen om de aansluiting en alle andere '-heden' uit het begin van dit stukje een plek te geven in de samenwerking, anticiperend op de dynamiek in beide sectoren. Ook leidt het tot aanpassingen in de regionale structuur. Maar wat zeker stevig wordt gemist is een vorm voor een landelijke aansturing, een periodieke uitwisseling van goede ervaringen op alle niveaus en het leren van elkaar door betrokkenen te laten samenwerken.

Het lijkt, zoals al eens jaren geleden is gesteld, op een situatie waarbij elk jaar een 'foto' wordt genomen van de bezigheden rond mbo/havo-hbo en daarop erg veel ziet gebeuren, maar als je de foto's van een reeks van jaren naast elkaar legt, blijkt dat de hectiek zich voortdurend op verschillende plaatsen afspeelt. Het gaat niet om een coherent beeld. Steeds weer duiken nieuwe voorzetten, projecten, frisse mensen en voortdurend aangepaste plannen op voor de strategie en het (instellings)beleid – en dat maakt het er allemaal niet rustiger op.

Dat is erg jammer – en daarom is dus dit nummer van LeiDocument in het algemeen en verder aan de hand van een selectie van de vragen en antwoorden gevuld met behoorlijk wat commentaar en allerlei suggesties (voor wat ze waard zijn). Het moet – al leidt het tot een omvangrijk document. De kanttekeningen zijn soms op een wat scherp wijze geformuleerd, maar ook daaraan valt niet te ontkomen gezien de antwoorden die veel concreter hadden kunnen zijn.

De ervaringen die door een aantal betrokkenen bij Leido in de afgelopen jaren zijn opgedaan, nopen hiertoe – met gebruikmaking van een vorm van historisch besef. En allemaal met de achterliggende gedachte dat het dus echt hartstikke tijd wordt om een eigen landelijk netwerk te hebben voor betrokkenen op alle niveaus, 'horizontaal' (bijvoorbeeld bezig met zoiets als de studiekeuzecheck) als 'verticaal' (bijvoorbeeld programmacoördinatoren die overleggen met domeinmanagers). In Nederland delen we veel te weinig op structurele basis, mede door het door de overheid blijven focussen op regio's. Dat is rond inhoudelijke zaken helemaal prima, maar niet voor de meer formele en strategische ontwikkelingen. Daarvoor is ons land te klein...

1 Inleiding

Het is een interessant punt maar wel al een hele tijd de volle aandacht vragend: Hoe om te gaan met de toegankelijkheid van en in het hoger onderwijs. Dat moet vooral ook worden gezien in het licht van de hoeveelheid studenten die in de bacheloropleidingen van het hbo en wo uitvalt en daarnaast de groep die noodgedwongen switcht of tijdelijk stopt om een andere route te kiezen. Dat heeft natuurlijk ook te maken met de mate waarin 'we' vinden dat studenten verkeerd uitpakende keuzes mogen maken, kunnen experimenteren met opleidingen, zich als student mogen gedragen (los van de nominale studieduur) - om daarnaast het gehele stelsel ook nog eens betaalbaar te houden.

Aan de andere kant gaat het om de eigen bijdragen van de student via het overmaken van collegegeld, het betalen van andere studiekosten en dergelijke zaken, in vergelijking met de overheidsbekostiging (belastinggeld) en de te verwachten opbrengsten na de studie via inkomsten voor de ex-student en het betalen van belastingen aan de overheid als vormen van 'return on investment'.

De toegankelijkheid die hier aan de orde komt, kan betekenen dat iedereen mag proberen een studie in het hoger onderwijs te gaan volgen op basis van een mbo-, havo- of vwo-diploma – als duidelijk is dat daarvoor voldoende 'bagage' wordt meegenomen om in principe succesvol te zijn. Maar die correlatie is nooit echt overtuigend aangetoond, puur op basis van het hebben behaald van zo'n diploma. Dus wat te doen als samenleving, vooral als het gaat om de verwoording van een andere aanpak, via de politiek?

1.1 Brief

In oktober vorig jaar heeft minister Van Engelshoven een brief naar de TK gestuurd over allerlei aspecten, direct of indirect van doen hebbende met het toelatingsbeleid en de toegankelijkheid¹. Vervolgens zijn door alle politieke partijen vragen gesteld over hetgeen in de brief naar voren wordt gebracht. Er is dus nu een document beschikbaar waarin de minister die vragen zo goed mogelijk beantwoordt. Interessant is dat in deze antwoorden ook stellingnames en aankondigingen voor nadere onderzoeken zijn opgenomen. Dus er is de komende tijd nog wel wat te doen, op het politieke niveau...

Het is in ieder geval zonder meer interessant om via de brief en ook het geheel aan vragen en antwoorden kennis te nemen van wat zoal met toegankelijkheid te maken heeft. Daarnaast worden

¹ Zie: <http://www.leidoacademy.nl/documenten-nieuwsbrieven/> - middelste kolom

onderwerpen aan de orde gesteld zoals mbo-hbo, de Ad en de wijze waarop hogescholen proberen te komen tot meer studiesucces, op basis van eigen invalshoeken.

1.2 Vragen

Verderop treft u onze selectie aan van de gestelde vragen (cursief), met de antwoorden van de minister. Vervolgens wordt de vrijheid genomen om na elk antwoord in de bekende kaders kanttekeningen te plaatsen bij het onderwerp en de stellingname van de minister. Mogelijk is daarmee een positief kritische bijdrage te leveren aan verdere discussies, op allerlei fronten te voeren.

Uiteraard stellen we feedback op prijs. Mogelijk kunnen we in een volgend nummer van LeiDocument of PamflAd daarin op terugkomen.

Wat is toegankelijkheid dan zoal?

In de brief van oktober 2018 gaat het, zo zegt de titel ervan, om het 'toelatingsbeleid' in het hoger onderwijs. Vervolgens erkent de minister dat het allemaal veel complexer ligt. Ze heeft het dan over 'toegankelijkheid en kansengelijkheid van het hoger onderwijs'. Maar op dit moment draait het toch vooral om het begrip 'toegankelijkheid' en zo wordt het ook gebruikt voor de komende discussies. Toch zie je dat ook nu nog veel van vragen en commentaren draaien om 'toelaatbaarheid', dus het toelatingsbeleid. Het betekent letterlijk het hebben van toegang tot de studie, denkend aan het moeten hebben van een diploma, het stellen van profiel- en vakken-eisen en het hanteren van een numerus fixus (los van de discussie over het beleid rond het toelaten van buitenlandse studenten). Maar er is toch wel meer aan de hand. Men denkt kennelijk ook aan de toegankelijkheid vanuit de propedeuse tot de hoofdfase, als het gaat om een vorm van garantie daarvoor, voor de volgende schakel. Daarbij komt het BSA om de hoek kijken.

Ook is te zien dat het draait om het betaalbaar zijn van een studie. Het gaat er daarbij om dat in alle redelijkheid door alle betrokkenen een studie is te doen, met 'financiële rust' tijdens die jaren en tevens met het oog op de tijd erna - ook op de arbeidsmarkt.

Laten we wel wezen, het echte paraplubegrip is natuurlijk '*studeerbaarheid*'. Denk aan: Een diploma hebben is oké, in combinatie met een goed profiel en een passend keuzedeel. Het gaat tevens om het hebben van voldoende studiecompetenties in de 'rugzak' maar ook om het bestaan van routes die passen bij de talenten, de motivatie: allemaal van belang.

Maar het betreft mede het hanteren van een BSA op een wijze die kan leiden tot een blokkade voor een bepaald vervolg. Echter, omdat de student al in de propedeuse zit (en om goede redenen is toegelaten, want het systeem is zeer toegankelijk) moeten de instellingen tijdens en aan het eind van het eerste leerjaar de plicht voelen om voor hem of haar een andere route uit te zetten.

En de politiek... die moet aanvaarden dat het bij 'studeerbaarheid' niet alleen om die ene opleiding gaat maar om het gehele systeem op zich. Dat betekent dat 'switchen' een aspect kan worden van de flexibiliteit binnen het stelsel. Maar laten we dit dus vervolgens wel in de kwaliteitszorgsystemen opnemen zodat het voor instellingen een verplichte oefening is in zo'n geval in het eerste leerjaar te zoeken naar andere goede en alternatieve leerwegen.

Laten we echter proberen in ons land de discussie zuiver te houden en niet alle schakelmomenten binnen het stelsel op een hoop gaan gooien. Als het om het hoger onderwijs gaat, zal nog meer dan nu moeten worden aangedrongen op het feit dat er sprake is van een eigen karakter van deze sector maar dan wel ingeklemd tussen andere sectoren en schoolsoorten, en de arbeidsmarkt.

Als bijvoorbeeld het mbo vanwege de relevantie voor het werkveld dient te worden aangepast, kan het hbo niet weggelaten worden met te stellen dat men zich daarvan niets aantrekt en, erger nog, de programma's moeilijker maakt en het (toegepast) onderzoek nog meer uitbreidt, gelet op de doorstroom naar de wo-master. Het moet altijd leiden tot een compromis, met waardering voor elkaars positie in het stelsel en de daaraan te koppelen verantwoordelijkheden.

Het hbo kan vervolgens best uitleggen aan het georganiseerde werkveld dat het bij een afgestudeerde Ad'er en Bachelor om een beginnend beroepsbeoefenaar gaat. De aanvullende scholing die past bij de desbetreffende functie, moet door het werkveld worden betaald. Het is nu eenmaal zo dat niet alle wensen rond 'arbeidsmarktrelevantie' via belastinggeld in een hbo-programma te

verwezenlijken zijn – net zoals niet alle maatschappelijke problemen in het basis- en voorgezet onderwijs zijn aan te pakken en op te lossen. De private markt voor werkenden maakt net zo goed deel uit van het gehele onderwijsstelsel, vaak in het verlengde van formele initiële opleidingen.

2 Algemeen

Het onderwerp van de toelaatbaarheid en de toegankelijkheid staat al jaren op vele agenda's, in samenhang met het kunnen gaan proberen van een studie, het streven naar goede rendementen in relatie tot een juiste besteding van het overheidsgeld en het voorkomen van een te vermijden 'verkwisting' van budgetten alsmede het benutten van talenten van personen die willen gaan studeren.

In de kringen van Leido bevinden zich aardig wat mensen die in al die jaren van alles voorbij hebben zien komen aan discussies en oplossingen. Elke paar jaren kwam de overheid weer met een andere aanpak, gesteund door allerlei organisaties, afhankelijk van de bijbehorende belangen. Natuurlijk werd – en wordt – dit alles met de beste bedoelingen gedaan. Maar er was vrijwel nooit sprake van een breed genoeg draagvlak voor een 'alles doorbrekende' aanpak. Iedereen was het wel met elkaar eens over de doelstellingen, maar als puntje bij paaltje kwam en de consequenties door iedere organisatie concreet moesten worden gedragen, sleepten zich de discussies gewoon weer voort. Die wielen werden opnieuw uitgevonden, de bestuurlijke messen werden maar weer eens geslepen en het historisch besef was vaak van korte duur.

Zo weet en begrijpt ook iedereen dat een zichzelf respecterende maatschappij als Nederland niet kan blijven toestaan dat een systeem, dat op zich als studeerbaar wordt beschouwd, te maken heeft - en nog steeds blijft hebben - met veel onnodige switchers, drop-outs, uitvallers alsmede studenten die in verhouding tot de reguliere studieduur een te grote studievertraging oplopen. Tevens zijn er ook veel jongeren die als langstudeerder uiteindelijk de eindstreep niet halen. Gecorrigeerd voor allerlei externe, onverwachte en niet door studenten te beheersen factoren zijn ook die aantallen in een sociaal-economische context niet en nooit te tolereren.

Dat betekent absoluut niet dat bepaalde groepen jongeren niet mogen gaan studeren en het hbo of wo proberen te doen. Maar het houdt wel in dat er veel meer dan nu moet worden gekeken naar waar een 'persoonlijk studieplafond' aanwezig is zodat vervolgens in goed overleg tussen alle betrokkenen het gaan uitzetten van een andere route aantoonbaar een aantrekkelijke (maatwerk)-optie is. Dat voorkomt negatieve ervaringen en 'sprongen in het duister' zonder te weten waar een leerlijn eindigt.

Met de invoering van de Ad-opleiding is er al meer differentiatie gekomen. Maar er is meer nodig, om niet allerlei soorten groepen door eenzelfde koker te moeten duwen. En ja, dan moet het systeem worden aangepast, of men het wil of niet.

2.1 Opbouw schulden

Een punt van aandacht (en onrust en onderzoek en discussie) is het opbouwen van schulden door studenten. Het maken van schulden is natuurlijk van alle tijden: vroeger wist de meerderheid van de studenten al op voorhand dat de uitgaven hoger zouden zijn dan de inkomsten – en daarmee hebben ze moeten leren leven d.w.z. dat na de studie een deel van het salaris weer terugvloeit naar de overheid.

Maar de discussie is mede het gevolg van – even in grote lijnen geschetst – het vervangen van de studiebeurs (geld van de overheid, dus een bron van inkomen op het moment van student-zijn, en kwijt te schelden) door een lening (wel inkomen, maar via een geldschietter...). In beide gevallen is het gekoppeld aan een vorm van terugbetaling, maar het bedrag waarover is nu een stuk hoger. Daarbij wordt het lenen door de overheid c.s. gezien als een investering in zichzelf – voor later...

Nu is daar zonder meer over nagedacht, maar wat is redelijk als het gaat om het lenen en het maken van schulden? Een studie kent een nominale lengte, met een aantal studiepunten, met de gedachte dat het in die tijd mogelijk moet zijn het diploma te verwerven (zie ook het volgende stukje, hieronder). Is het dus als redelijk te zien binnen onze maatschappij dat een student schulden maakt gedurende die jaren en dat bij een uitloop ervan (en dat gebeurt nog erg veel) het ook aan de

persoon zelf is om zich daarover verwijten te maken? Maar is er omgekeerd sprake van 'behoorlijk bestuur' als ons land ervoor zou kiezen een studie zo goedkoop mogelijk te laten zijn voor studenten, maar dan alleen maar voor de nominale duur ervan? Is er dan sprake van een gedeeld profijtbeginsel, voor de student (de toekomst...) en de overheid/maatschappij (investeren in menselijk kapitaal)?

Anders gezegd, er zouden discussies in gang moeten worden gezet over de wijze waarop we kijken naar de rol die iedereen speelt in het financieren en in standhouden van het stelsel – mede gelet op de groeiende behoefte aan het beter invullen van het 'levenlang ontwikkelen'. Het formele en initiële onderwijs zo rond het 20ste levensjaar is echt niet meer zaligmakend, volgens allerlei experts en denkers als het gaat over een systeem waarmee we ook in de toekomst de jongeren kunnen helpen. In dat licht kan zonder meer ook de discussie over het leenstelsel (studievoorschot) worden gevoerd, gelet op de toegankelijkheid van het hbo en wo – en dan te zien als een deel van het gehele scholingssysteem.

2.2 *Wat is de gemiddelde student in ons stelsel?*

De vraag is wat we nu eigenlijk beogen met ons stelsel, met het indelen in programma's die een graad opleveren en het daaraan koppelen van een standaardmaat voor de lengte. De programma-duur is vervolgens uitgedrukt in studiepunten, ook per graad exact benoemd – niet meer en niet minder.

Het idee is vervolgens dat de normale, reguliere, gemiddelde, standaard- en doorsnee-student het met die nominale tijd moet zien te redden. Er is echter geen norm waaronder het percentage geslaagden kan zakken alvorens wordt gesteld dat het programma niet meer studeerbaar is. Dat kan verschillende oorzaken hebben: doelgroep verandert, vooropleiding wordt zwakker, eisen van buitenaf leggen meer druk op iedereen... Maar er wordt nu helemaal niet gekeken naar de correlatie tussen geslaagden en het moeten persen van een programma in een vastliggende structuur.

Wie is dus die standaard-student die 28 uren per studiepunt moet maken? En dan los van de deeltijdse student die al een stuk ouder is en een studie in een compactere vorm kan doen, en los van de vwo'ers die worden geacht een hbo-bachelor in drie jaren te kunnen doorlopen – en los van experimenten met leeruitkomsten.

Er bestaat geen 'mediane student', want dan zou de helft sneller kunnen studeren en de andere helft langzamer. Mag je vervolgens verwachten dat minimaal 75% van de doorsnee-studenten de studie in de nominale tijd doet – wetende dat er landen zijn waar 90% of meer dat lukt? Maar daarbij is wel sprake van een selectie aan de poort en krijgen de 'niet-uitverkorenen' gewoon een andere route krijgen aangeboden om niet met 'dead ends' te komen aanzetten.

Moet de overheid er dan toch maar voor gaan zorgen dat de arbeidsmarkt- en beroepscompetenties zich laten vertalen in programma's met een studieduur waarbij minimaal 75% het diploma 'op tijd haalt'? En dat het zo is dat als deze 'beginnend beroepsbeoefenaar' nog niet alle kwalificaties bezit (omdat ze niet allemaal in het programma passen...) het werkveld - dat die arbeidsmarkt-competenties - heeft geformuleerd, op kosten van de werkgevers de werkenden bijscholing moet kunnen laten volgen? Dus elkaar helpen, met communicerende competentie-vaten...

Uiteraard zal vanuit de aanbodkant, dus door de instellingen, worden tegengeworpen dat er in het hoger onderwijs niet alleen maar voor de arbeidsmarkt wordt opgeleid. Ook de overheid (en de politiek) vindt dat het voor jongeren nodig is om tijdens een hbo-opleiding te werken aan competenties die gericht zijn op de persoonlijke ontwikkeling, het weerbaar zijn als persoon en werkende (het 'leren leren' als onderdeel van het 'levenlang ontwikkelen') en op andere doelen.

Maar juist het gegeven dat een hbo-studie op jonge leeftijd niet meer zaligmakend is voor de toekomst, en het diploma een steeds korter wordende halfwaardetijd heeft door de dynamiek in het werkveld, maakt duidelijk dat het vaak beter kan zijn om de studie zodanig op te zetten dat deze gewoon is te doen in de nominale tijd - en door er tegelijkertijd voor te zorgen dat in de jaren erna met gerichte scholing (niet-formeel) aan een vorm van fine-tuning kan worden gedaan.

Jongeren moeten nog heel lang mee draaien in de maatschappij... en ze weten best dat er vaak een andere richting moet worden ingeslagen qua werk, met aangepaste vormen van het zorgen voor een bestaan. Daar past een andere insteek en aanpak bij voor het hbo (wo is nog een andere

'cup of tea'). Hoe, laat men daarover verder gaan nadenken. In 2017 bracht de SER met de OECD na drie grote bijeenkomsten met allemaal experts uit het hoger onderwijs, sociale partners en andere hoeken, een mooi rapport hierover uit. Kan de la waarin dit stuk ligt, weer snel worden opengetrokken?

2.3 *Even een andere gedachte over bekostiging...*

Er is wel eens gesproken over een heel andere benadering voor de bekostiging en de bijdrage die studenten zelf moeten leveren aan het in stand houden van het hoger onderwijsstelsel. Dat hield in dat iedereen die aan het hoger beroepsonderwijs begint, gewoon vier jaren de tijd krijgt om zoveel mogelijk 'binnen te halen'. Na die vier jaren wordt de stand van zaken opgemaakt: een Ad, een Bachelor, een Ad met nog wat meer uit de Bachelor. Vervolgens kan de student die nog geen Ad of een Bachelor heeft gehaald, in een private setting bij dezelfde hogeschool verder studeren. Dus er wordt dan een kostendekkend bedrag aan studiegeld gevraagd.

Het is natuurlijk wel een 'krankzinnig' idee. Maar gelet op alle discussies over levenlang ontwikkelen, het zoeken naar de effecten van een profijtbeginnsel, het 'beschermen' van studenten tegen langstuderen en het blijven opbouwen van schulden, kan het nadenken over het idee geen kwaad. Bovendien weten jongeren dan dat ze maximaal vier jaren van het leven (ook sociaal) moeten opofferen om een verdere basis te leggen voor de toekomst, en het is – uitzonderingen daargelaten – aan de persoon zelf om te bezien hoeveel de investering is en wat het maximaal oplevert.

2.4 *Van alles geprobeerd...*

Er is dus nu een omvangrijk stuk over de toegankelijkheid van het onderwijs. Dat wil onder meer zeggen: iedereen die een mbo-, havo- of vwo-diploma kan gaan studeren, met eventueel wel een bepaald profiel en/of extra vakken. Dat laatste is overigens niet eens nodig als je wilt gaan studeren bij een private hogeschool, alleen al het diploma is daarbij voldoende (zie de wetgeving).

Maar het gaat natuurlijk eigenlijk in veel praktische gevallen om de betaalbaarheid van een studie, de kansen die er zijn met inachtneming van de persoonlijke situatie. Het draait om het beheersen van de angst voor lenen en andere uitgaven met het oog op het terugbetalen ervan na de studie (en dan niet eens denken aan uitvallen) alsmede de consequenties voor het aangaan van verplichtingen die ook met geld te maken hebben. Dat is een serieuze zaak, mede omdat er niet één doelgroep bestaat waarvoor een standaard-oplossing is te bedenken. Het zal maatwerk worden, maar dat weten de hogescholen en universiteiten al heel veel lange jaren...

Maar het is aan ons, de maatschappij, de overheid en alle andere betrokken groepen en partijen, om ervoor te zorgen dat iedereen de mogelijkheid heeft om 'in eigen beheer' de kans op studieresultaten te vergroten – en de keuze heeft om die mogelijkheid aan te grijpen. Dan mag je ook best denken aan de kans om de studie in de nominale tijd af te ronden, niet zonder diploma uit te vallen en de optimale route binnen het stelsel te kiezen. Dat is al heel wat...

In het verleden is met het oog daarop al heel vaak en behoorlijk veel gedaan. Op basis van de ervaringen van mensen die in onze omgeving rondlopen, hier een simpel rijtje – vooral voor het mbo:

- Invoeren van 'doorstroomdeelkwalificaties' in het mbo, dus delen van mbo-4-opleidingen: Geruisloos afgevoerd door de invoering van het competentiegerichte mbo-onderwijs;
- Komen tot verwante koppels mbo-hbo ('de regeling voor de verwantschap') waarbij de programma's aan elkaar werden verbonden zodat het hbo in drie jaren was te doen: Snel afgeschaft omdat men niet bereid was over en weer de programma's gekoppeld te laten blijven;
- Uitvoeren van allerlei analyses, vanaf de negentiger jaren tot en met de dag van vandaag, met voorstellen voor verbeteringen: De overheid ziet geen heil in landelijke maatregelen en bij OCW ziet men mbo en hbo als gescheiden sectoren;
- Geld voor de verbetering van de doorstroom mbo-hbo: Alleen voor het mbo dan wel voor het hbo, waardoor bij alle maatregelen een van de beide partijen (instellingen) eigen geld moet inbrengen, zonder te weten waar de verantwoordelijkheden liggen;
- Invoering van het Studiehuis met nadrukkelijk de bedoeling om met de profielen, de vakken en het vrije deel te komen tot meer samenwerking met het hbo: In sommige regio's opgepikt, maar nooit algemeen doorgebroken;

- Zoeken naar koppels mbo-hbo die weinig kans geven op studiesucces, gekoppeld aan een aanvullend toelatingsbeleid: Staat op het punt om te worden gestaakt, omdat men alle mbo'ers kennelijk – tegen beter weten in – geschikt acht voor alle soorten doorstroom naar de Bachelor.

Men worstelt nu eigenlijk al zo'n 25 jaren met dit alles, toen het hbo begon te zoeken naar aansluiting met de universiteiten. Het mbo volgde door te kijken naar een eigen identiteit, aansluitend bij het werkveld, met competentiegericht onderwijs waardoor veel mooie mbo-hbo-arrangementen obsoleet werden. Zoals de Onderwijsraad recent aangaf, is men steeds minder over de grenzen van de sectoren met elkaar mee gaan denken.

Er lopen projecten rond StudentLabs en Regionale Ambitieplannen; laten we hopen dat daarmee voor een doorbraak kan worden gezorgd. Maar het belangrijkste is dat men de mogelijkheid krijgt en de wil heeft om over en weer na te gaan wat de kans op succes beperkt en hoe dan samen maatregelen kunnen worden genomen. Geen enkele onderwijssector kan solitair z'n gang blijven gaan en eisen dat 'anderen zich maar moeten aanpassen'. Dat pakt altijd heel erg slecht voor jongeren, lerenden en werkenden uit. Gegarandeerd.

2.5 Ad en...

Er is nu een zelfstandige Ad-opleiding – al is het nog niet overal doorgedrongen, ook niet als het gaat om wat dit betekent voor de toegankelijkheid en de studeerbaarheid. Het is een uitstekend alternatief voor de Bachelor, met twee stappen te doen, maar ook met een moment om aan het werk te gaan dan wel de richting te heroverwegen. Het is dus een prima oplossing voor veel van de zaken die de minister met de TK wil bespreken. Letten de politici even op? En niet denken dat het mbo-plus is of zo!

Maar er is nog steeds niet door de overheid een goede analyse gemaakt van wat de consequenties zijn van de Ad. Nog slechter: men is meegegaan in de bestuurlijke hbo-geluiden dat het simpelweg een marginale toevoeging aan het systeem is en zal blijven. Het blijft relatief stil aan dat front.

Misschien verandert dat op korte termijn nu al drie jaar lang bij de Ad de grootste percentuele groei is te vinden en de grotere aanwas bij de instroom in 2018 voor de helft aan de Ad is te danken.

De overheid ziet de Ad ook als een zij-instroom voor de Bachelor. Maar alle regelingen voor de bekostiging, de leningen e.d. blijven gelijk. Dus ook hier zouden meer richtinggevende kaders handig zijn (zie eerdere nieuwsbrieven).

In het verlengde hiervan: Spreekt men straks bij de doorgang van de Ad naar de Bachelor ook van een aansluitingsproblematiek? Als de Ad'ers het niet goed blijken te doen... Of betekent het juist een verbetering als de Ad'ers het heel goed doen (en dat blijkt best vaak zo te zijn), en veel mbo'ers in 4 jaar zowel de Ad als de B behalen? Gaat men dan dit promoten? En zo ja, hoe dan?

3 Vragen, antwoorden en kanttekeningen

Hieronder geven we zoals gemeld een aantal Kamervragen die zijn gesteld naar aanleiding van het stuk over de toegankelijkheid. We vermelden daarbij de antwoorden van de minister. Onze kanttekeningen staan vervolgens in de kaders. Om enig houvast te bieden bij het doornemen van alle vragen, hebben we daarin de belangrijkste begrippen 'vet' gemaakt.

Wat is de huidige visie op studiesucces als u stelt dat u samen met de betrokken partijen wilt komen tot een nieuwe visie op studiesucces?

Mijn visie op studiesucces is dat zoveel mogelijk studenten die dat willen en kunnen succesvol en binnen een redelijke termijn een opleiding kunnen afronden. Studiesucces betekent dat de student de ruimte krijgt om – ook in de tijd – het maximale uit zijn studie te halen.

Ik vraag daarom aandacht voor de keerzijde van de inzet die erop gericht is studenten zo snel mogelijk een diploma te laten halen. Als deze inzet er bijvoorbeeld toe leidt dat bepaalde groepen studenten niet meer instromen in het hoger onderwijs, vroegtijdig en onnodig uitvallen, te grote druk ervaren of te weinig tijd hebben voor persoonlijke ontwikkeling, dan is het van belang om daarover met elkaar in gesprek te treden om dit te voorkomen.

De komende tijd wil ik hierover graag met de betrokken partijen in het onderwijsveld in gesprek. Daarbij denk ik in ieder geval aan de Vereniging Hogescholen, VSNU, ISO en LSVb. De uitkomsten van die gesprekken zal ik eind 2019 in het kader van de nieuwe Strategische Agenda presenteren.

Dit is dus een van de kernpunten van de gehele discussie. Het is goed dat in de komende tijd het gesprek wordt aangegaan met de onderwijskoepels en de studentenorganisaties. Maar of de verwachtingen hoog gespannen mogen zijn, is nog maar de vraag. Zonder duidelijke doelstellingen kom je al snel overal en nergens en zullen discussies verzanden in het wijzen naar elkaars verantwoordelijkheden, de bekostiging van het stelsel en zaken die nog jaren lang onderzocht kunnen worden. De geschiedenis heeft dit – helaas – geleerd, en wat maakt de situatie nu anders dat dit kan doorbreken? Kunnen we hopen op een andere insteek?

Pak bijvoorbeeld in het antwoord de volgende begrippen eens bij de kop:

- een redelijk termijn (voor het afronden?)
- ruimte in de tijd (welke tijd?)
- het maximale uit zijn studie halen (wat is maximaal naast het behalen van het diploma op zich?)
- zo snel mogelijk (gelet op de nominale duur die veel vastligt?)
- bepaalde groepen (welke zouden dit zijn?)
- onnodig uitvallen (wat is als onnodig te zien en wie is verantwoordelijk?)
- persoonlijke ontwikkeling (als onderdeel van een studie?).

Het zijn op zich allemaal behoorlijk vage begrippen, in die zin dat het lastig is om er doelstellingen aan op te hangen, de vingers op de zere plekken te leggen en te duiden wat de meest relevante oorzaak is van een bepaalde ontstane situatie.

Zoals in het algemene deel van deze nieuwsbrief aangegeven, gaat het vaak toch uiteindelijk om geld, om budgetten, de lumpsum voor een instelling e.d. En om het optimale gebruik van het geld dat een student zelf inbrengt zodat de stress van het lenen en later terugbetalen kan worden geminimaliseerd.

Om een aantal parameters te geven:

- studenten betalen elk jaar ruim 2000 euro
- instellingen krijgen maximaal 4 jaren bekostiging (met een bonus bij het B-diploma)
- elke student in jaar 5 of meer moet voor een groot deel worden betaald door de bekostigde studenten (net als AOW een omslagstelsel kent – wie werkt betaalt voor de gepensioneerden en ouderen) – naast het wettelijke collegegeld dat wel moet worden betaald.
- het zijn 2- of 4-jarige studies...

Er zijn dan allerlei andere aspecten waarbij instellingen rekening moeten houden met veranderingen of andere omstandigheden. Om een aantal te noemen:

1

De overheid kijkt voor de financiering niet naar het aantal studenten dat bij het hbo staat ingeschreven, maar naar het aantal dat daarvoor nog in aanmerking komt. Degenen die al vier jaar achter de rug hebben, leveren niets op. Als je alleen naar de ingeschreven bachelorstudenten kijkt, zou het wel eens zo kunnen zijn dat zo'n 25% ervan onbekostigd is. Dus het aantal studenten dat in het hbo zit, zegt niets over het aantal dat geld oplevert – de groei kan ook deels samenhangen met meer studenten die langer over hun studie gaan doen.

Uit de meest recente statistieken blijkt dat voor de Bachelor het aantal uitgereikte diploma's ruim 16% is van het aantal ingeschreven studenten (rond de 390.000). Je zou door de oogharen heen kunnen zeggen dat het percentage rond de 25% moet liggen als iedereen op tijd afstudeert. Maar dan is een verdere analyse nodig (wie kan het doen?).

2

Voor de Ad-opleidingen gaat dit allemaal qua effect over niet al te lange tijd spelen. Een Ad'er die meer dan twee jaren studeert, levert nog steeds geld op, vier jaar lang. Pas als die persoon de Bachelor gaan doen, wordt het effect van het langstuderen bij de Ad zichtbaar. En als de Ad-populatie groter gaat worden, is straks het effect ook groter.

3

Uitvallers kosten de hogeschool niets d.w.z. ze worden er niet financieel voor gestraft. Vroeger leverde een uitvaller na twee jaren, met de propedeuse niet te hebben behaald, 1,35 jaren aan

vergoeding op – nu gewoon twee. Er kan dus geen geldelijke prikkel meer zijn voor het snel uitbrengen van een negatief studieadvies, als zodanig.

Hoe definieert u rendementen?

Rendement wordt soms gedefinieerd als binnen de nominale studieduur een diploma behalen. Dat zou niet de belangrijkste drijfveer moeten zijn. Ik ben van mening dat de discussie over rendement zou moeten gaan over de ambitie dat zoveel mogelijk studenten die dat kunnen en willen, instromen in het hoger onderwijs en de opleiding binnen een redelijke termijn met een diploma afronden én over de vraag hoe die ambitie kan worden gerealiseerd.

De minister begint met een omtrekkende en politieke beweging door te stellen dat rendement 'soms' als zodanig wordt gedefinieerd. Maar wat is dan wel de juiste definitie? Is het behalen van het diploma op die wijze alleen maar een van de aspecten van rendement, met meerdere facetten die elkaar kunnen compenseren?

Er wordt gezegd 'binnen de studieduur' waar natuurlijk 'in' wordt bedoeld. Er zijn niet veel studenten die er korter overdoen, zonder met een bundel vrijstellingen te kunnen werken. Het zou al mooi zijn als een stevig percentage van de studenten die niet als uitzonderlijk te boek staan (de doorsnee-student dus), het lukt om in de nominale tijd de studie succesvol af te ronden.

Voor alle andere situaties, langer studeren, moet er eigenlijk een drijfveer zijn – dus een reden daarvoor, te zien vanuit de student die het niet lukt om de punten op tijd te behalen. Is dat omdat het geen doorsnee-student is en kennelijk meer tijd nodig heeft – ook als dat vrijwillig zou zijn?

Toch is het in cijfermatige zin helemaal niet zo gek om te verlangen dat het een flink percentage van de studenten op tijd lukt af te studeren. De tijd die daarmee kan worden gewonnen, is te besteden aan aanvullende scholing, een jaar extra op de arbeidsmarkt, een overbruggingsperiode (naar eigen inzicht in te vullen en te betalen), en zo kan in het kader van het 'levenlang ontwikkelen' meer differentiatie in de componenten van de loopbaan worden aangebracht.

En anders moeten we het systeem gaan aanpassen aan de studietijden. Vroeger (...) toen de hbo-opleiding Accountancy werd ingevoerd, hadden vrijwel alle hogescholen intern daarvoor 5 jaren gebudgetteerd. De studie was gewoon niet in vier jaren te doen door de externe examens. Waarom zouden we daarom ook niet voor studies waarvan na 4 jaren Bachelor structureel minder dan 40% het diploma heeft, een langere variant gaan invoeren? Lengtes van 4,5 of 5 jaar kunnen ook, zoals je in diverse andere landen ziet. De bekostiging kun je daaraan simpelweg aanpassen.

De minister heeft het hier over 'ambitie'. Maar van wie dan? Van de overheid, de maatschappij, de instellingen... of de student? Zoals in het algemene deel van deze nieuwsbrief is gesteld geldt dat iedereen met een diploma van het mbo, havo of vwo in principe toelaatbaar is – naast eisen die worden gesteld aan bepaalde kernvakken. Het gaat dus om geld.

Maar wat is in die context een redelijke termijn? Als iemand is begonnen, is er dan een kans dat hij of zij moet afhaken vanwege de geldelijke problemen? Er lijken verschillende dingen door elkaar te worden gehaald. Toegankelijkheid is er in inhoudelijk zin altijd wel, maar de angst voor andere zaken kan iemand weerhouden om te starten.

Er kan in de voorbereiding van alles worden gedaan om de a.s. studenten zoveel mogelijk inhoudelijke en geestelijke bagage mee te geven, maar ook daaraan wordt gesleuteld. Dus... wat is in die zin als een redelijke termijn te zien en wat maakt het dat de student het vrij staat om uit de studietijd te lopen?

*Als u stelt dat het **rendementsdenken** niet mag gaan **overheersen**, hoe ziet u de huidige stand van het rendementsdenken in het hoger onderwijs?*

*Hoe kan dit worden uitgelegd kijkend naar het genoemde '**trilemma**' kwaliteit, toegankelijkheid en doelmatigheid? Hoe komt dit overeen met de uitspraak dat 'in de dynamiek van het rendementsdenken de norm voor het **bindend studieadvies** in de afgelopen jaren is verhoogd' en we nu weer zien dat het bindend studieadvies mogelijk op instellings-niveau verhoogd gaat worden?*

*Denkt u dat door het aannemen van de **motie Beertema** c.s. het rendementsdenken wordt verhoogd?*

Zoals aangegeven in mijn antwoord op de vorige vraag, vraag ik aandacht voor het rendementsdenken in het hoger onderwijs. Dat mag naar mijn mening niet de boventoon voeren. Het is aan de instellingen om daarbij een goede balans te vinden tussen kwaliteit, toegankelijkheid en doelmatigheid, het zogenoemde 'trilemma'.

Een multi-complexe vraag waarover je urenlang kunt debatteren. Maar laten we het ook maar kort houden, net als het antwoord van de minister.

Zij geeft (impliciet) aan dat het hoger onderwijs kennelijk bij het noemen van 'het ho moet renderen' alleen maar denkt aan een zo hoog mogelijk percentage studenten dat in de nominale tijd de studie afrondt (bij de Bachelor samenvallend met de duur van de overheidsbekostiging).

Over het 'trilemma', een begrip dat door de hogescholen en de universiteiten zelf is ingevoerd, zegt ze niets: 'De instellingen zoeken het maar uit'. Het trilemma op zich is dan ook in de loop der jaren een kapstok geworden voor eindeloze discussies en verwijten aan andere partijen, zoals aan het mbo en het havo – en de wijze waarop de NVAO de eisen van de accreditatiekaders gebruikt. Vooral ook de wil van de Tweede Kamer om de kwaliteit hoger te hebben is door het landelijke hbo vertaald naar meer onderzoek en het stellen van hogere eisen aan het afstudeertraject. Maar er zijn geen normen voor, ook niet bij de NVAO, anders dan hetgeen speelt bij oordelen van de 'peers', zijnde de experts die in de visitatiepanels zitten, mede op voordracht van de instellingen zelf.

Het trilemma is als zodanig is wel te zien als een prima uitgangspunt voor het nadenken over de rol die het hbo en wo spelen in onze maatschappij en economie. Maar dan vooral om in gesprek te gaan met alle andere partijen die ook met een trilemma te maken hebben – en dan gaat het om de raakvlakken daarbij. Zo kom je in ieder geval van elkaar te weten wat over en weer aangepakt kan worden, hoe en wanneer – en wat alleen maar kan vragen om een compromis.

Als de minister het dus heeft over het aan de instellingen over te laten om die balans te vinden, kan dit alleen maar inhouden dat het niet om een interne afweging gaat. Het lijkt daarmee een oproep te zijn om in conclaaf te gaan te gaan met 'de anderen'. En als duidelijk wordt dat er water bij de wijn moet worden gedaan, ergens en goed onderbouwd, is dat ook goed uit te leggen aan de overheid en zeker aan de NVAO.

Met de motie Beertema c.s. wordt mij verzocht om de norm van het bindend studieadvies over te laten aan de instellingen. Dit betekent niet noodzakelijkerwijs dat zij deze norm verhogen of dat het rendementsdenken bij instellingen toeneemt. Maar een verhoging van de norm voor het bindend studieadvies kan (voor bepaalde groepen studenten) negatieve gevolgen hebben voor bijvoorbeeld de toegankelijkheid en de kwaliteit van de opleiding, maar ook voor het studiesucces. Wanneer dat zo is, is het belangrijk dat instellingen zich daarvan bewust zijn en actie ondernemen om negatieve gevolgen te corrigeren of te voorkomen.

Het ziet er dus naar uit dat het huidige systeem blijft bestaan rond het bepalen van de norm voor het kunnen uitbrengen van negatief studieadvies, en dus bindend. Wel is het opmerkelijk dat men het dan nog steeds heeft over een 'aantal studiepunten' en nu niet de kans grijpt om voor te stellen meer kwalitatieve zaken mee te nemen.

Het verhogen van deze kwantitatieve norm en het denken aan meer rendement (dus het behalen van het diploma, liefst in de nominale tijd of eventueel een jaar erbij), is nu juist een voorbeeld van het wankel evenwicht bij het oplossen van een probleem (het trilemma) via een interne aanpak. Het behalen van meer punten kan ook te maken hebben met betere voorlichting, een goede studiekeuze en andere zaken die van invloed kunnen zijn op de studieresultaten. Kortom, ook hierbij moet over de grenzen van de sectoren worden gekeken.

Maar dan heb je het wel weer over toegankelijkheid d.w.z. het voorbereiden op de studie en eventuele eisen stellen daaraan. Als dus het verhogen van de norm, in de hoop dat de betere studenten eraan gaan voldoen, gaat leiden tot meer selectie en meer eisen (opleidingen mogen via de Vereniging Hogeschool zelf voorstellen hiervoor doen), is de toegankelijkheid tot het hbo als zodanig in het gedrang. Maar zoals het nu in het antwoord staat, betreft het wel de toegankelijkheid tot de

hoofdfase... want kennelijk wordt hier 'kunnen blijven studeren' bedoeld. Het is hiermee een voorbeeld van het niet goed gebruiken van begrippen in bepaalde contexten.

Overigens is het studieadvies voor de propedeutische fase – de wettelijke benaming – mede bedoeld ter bescherming van studenten. Dan is een aantal punten een heel ruwe wijze van detecteren hoe het met een student in de vervolgfase mis kan gaan. Als er kwalitatieve aanwijzingen zijn dat iemand tegen zichzelf moet worden beschermd, door een grote kans op uitval en dus op een forse studieschuld, kan ook het studieadvies als zodanig worden ingezet. Een goede verwijzing naar een betere studie is dan te zien als een positief studieadvies.

De laatste zin: 'Wanneer dat zo is, is het belangrijk dat instellingen zich daarvan bewust zijn en actie ondernemen om negatieve gevolgen te corrigeren of te voorkomen' doet een beroep op een instelling om via een longitudinaal onderzoek te ontdekken alwaar verkeerde normen en regels worden gesteld en waar deze zijn te corrigeren.

Is het vreemd om te veronderstellen dat, als zoiets gaat lukken, de instellingen daar in de afgelopen 25 jaren al een beeld van hadden kunnen krijgen?

Hoe wordt het positieve vertrekpunt van de visiebrief gezien, in relatie tot de nieuwe maatschappelijke en sociaal-culturele scheidslijnen die zijn ontstaan?

*Wat is de **rol** van (hoger) onderwijs geweest in de opkomst van deze nieuwe **maatschappelijke en sociaal-culturele scheidslijnen**?*

Het Nederlandse hoger onderwijs is breed toegankelijk en de opleidingen zijn van goede kwaliteit. Ik ben daarom positief over waar we staan met het hoger onderwijs. Tegelijkertijd zien we in Nederland, en ook internationaal, dat er nieuwe maatschappelijke sociaal-culturele scheidslijnen zijn ontstaan. Het ontstaan van deze scheidslijnen hangt samen met tal van maatschappelijke en culturele factoren, die niet los van elkaar te zien zijn.

Dat geldt ook voor het aandeel van het hoger onderwijs in het geheel. De uitdaging deze patronen te doorbreken staat inmiddels op het netvlies van hogescholen en universiteiten. Kansengelijkheid is en blijft daarbij een belangrijke maatschappelijke uitdaging, ook voor het hoger onderwijs.

Bepaalde groepen studenten doen het nog minder goed in het hoger onderwijs dan andere. Zoals ik in mijn brief van 25 oktober 2018 aangeef, ga ik nader onderzoek doen naar de precieze oorzaken.

Het zijn mooie woorden die de minister aan de instellingen in het hoger onderwijs aanreikt. Het gaat om 'scheidlijnen', 'patronen' en 'factoren' en die staan 'op het netvlies'. Maar het is ook goed om te zien dat het antwoord alle discussies uit de zeilen neemt, bij bestuurders nl. dat er al sprake is van een brede toegankelijkheid en van opleidingen die kwaliteit goed aan de maat zijn. Nu alleen nog maar ervoor gaan zorgen dat er kan worden ingespeeld op nieuwe ontwikkelingen in onze maatschappij. Ook daar zal sprake zijn en blijven van het 'trilemma'. En vervolgens kan het niet anders dan dat het hoger onderwijs z.s.m. afspraken met andere sectoren maakt over wat daar gebeurt en verandert...

Misschien doen bepaalde groepen het nog minder goed omdat er in de vooropleidingen veel wordt aangepast, op een wijze die precies past bij die jongeren binnen die sector...

*Wanneer vindt u voldoende en passend, als u stelt u dat de **student moet kunnen rekenen op voldoende en passende ondersteuning bij de overgang naar het hoger onderwijs**?*

Van voldoende en passende ondersteuning bij de overgang naar het hoger onderwijs is sprake als een student die dat kan en wil, instroomt in het hoger onderwijs en gelijke kansen heeft om de studie binnen een redelijke termijn met succes af te ronden.

Dit is een antwoord dat zich graag een aantal keren laat lezen, om te begrijpen wat hierachter zich allemaal afspeelt. Een student die dat kan en wil... maar als je een diploma hebt, dan kan het... en willen... Ja, waarom zou je niet willen... Of wordt met 'kunnen' ook een link gelegd naar het kunnen betalen en waarbij het 'willen' wordt gekoppeld aan de leenangst of studieangst in het algemeen?

Het gaat er kennelijk om dat er in de vooropleidingen voldoende mogelijkheden (moeten) zijn om zich als a.s. student adequaat op de studie voor te bereiden. Dat zal niet anders gebeuren dan met

een focus op algemene zaken en rond de doorstroom naar een domein in het hbo of wo, gelet op de tientallen opties die er zijn (opleidingen en hogescholen/universiteiten).

Vervolgens is het politiek correct. Maar in de praktijk kan niemand uit de voeten met 'gelijke kansen' en 'een redelijke termijn'. Op welke zaken kan men worden afgerekend om te zorgen voor een gelijkheid in kansen? En hebben we met de nominale duur van een opleiding niet al een mooi richtpunt voor de redelijkheid? Bovendien is het een utopie om uit te gaan van 100% succes, links- dan wel rechtsom.

Het gaat er simpelweg om iedere a.s. student persoonlijke aandacht te geven, goed voor te lichten en 'bij de kladden te grijpen' als hij of zij denkt dat het allemaal wel goed komt en betrokkenheid ontbreekt bij het doorlopen van allerlei processen om scherp in beeld te krijgen wat er allemaal goed en fout kan gaan. Daar mag de overheid wel best meer op sturen... En als het gaat om geld en financiële drempels, zijn er externe partijen die de helpende hand moeten bieden².

Hoe toetst u welke effectieve manieren van samenwerking de doorstroom bevorderen? Wanneer gaat u dit aan de Kamer rapporteren?

Tot en met 2021 zijn er extra middelen beschikbaar voor regionale samenwerking om de doorstroom te bevorderen. Door deze middelen is er ruimte om effectieve manieren van samenwerking uit te proberen, hiervan te leren en te innoveren. Wat ik van belang vind, is dat kennis over effectief samenwerken wordt gedeeld, zodat daarvan geleerd kan worden.

Ook de regionale samenwerkingsverbanden mbo – hbo en vo-ho onderschrijven het belang hiervan. Na 2021 maak ik de balans op en wil ik goede voorbeelden terugzien als gangbare praktijk. Dan zal ik de Kamer hierover informeren.

Let erop dat de vraag gaat over 'effectieve manieren', dus nieuwe vormen voor een bepaalde aanpak rond de samenwerking tussen het hoger onderwijs en de vooropleidingen - die zodanig effectief zijn dat ze de doorstroom bevorderen? Wat hierachter zit... wie het weet mag het zeggen.

De vragensteller wil dus zien dat er meer doorstroom komt, meer jongeren die vanuit het mbo, havo en vwo een studie gaan volgen. Bij het havo en het vwo lijkt echter geen verdere stimulans nodig te zijn aangezien ze zelfs in de wet te boek staan als opleidingen die er alleen nog maar zijn om daarmee naar het hbo resp. wo te gaan.

Natuurlijk zijn er jongeren die het ho niet altijd aandurven of dat zij dit niet als voor hand liggend zien, gelet op de afkomst of de achtergrond, maar hiervoor zal niet een geheel nieuwe aanpak nodig zijn. Wel is het zo dat bijvoorbeeld havisten met een niet-westerse achtergrond veel vaker switchen, iets anders gaan doen of uitvallen. Daaraan mag dus meer worden gesleuteld – als je dit op een of andere wijze ook onder toegankelijkheid wil scharen – maar dan gaat het meer om het studeerbaar maken van de leerroute op zich.

Dan blijft dus het mbo over. En daarvoor zijn veruit de meeste gelden voor de doorstroom bestemd. Het is dan wel weer jammer dat pas in 2021 de balans wordt opgemaakt – alsof er de afgelopen jaren al niet meer dan voldoende informatie boven water is gekomen over de aansluiting en daaraan gekoppelde analyses (en ook nog zal komen³).

² Een idee van het vorige decennium was er een voorstel om een aantal procenten van het budget voor het hoger onderwijs te gaan besteden aan een schil om het systeem heen zodat daarmee iedereen een stevige begeleiding krijgt.

Er zijn dekanen, studiebegeleiders, aansluitcoördinatoren en mentoren... maar het hebben van een professionele organisatie zal ervoor zorgen dat die paar procenten op den duur zich vertalen in vele procenten winst in studiesucces, tevredenheid, optimisme en minder angst voor wat dan ook. Het voorstel kan zeker nog wel ergens uit een kast worden gehaald.

³ Er is recentelijk een subsidie toegekend onder de regeling van de NRO (praktijkgericht onderzoek beroeps- onderwijs): *Verdieping en verbreding van bestaande doorstroomarrangementen ter bevordering van de overgang mbo-hbo*. Projectleider: Prof. dr. M.H.J. Wolbers, Radboud Universiteit, Nijmegen.

De minister heeft het bovendien over het delen van kennis, expertise en ervaringen, dus als daarvoor vanaf nu een landelijk netwerk is kan, meteen met die eerdere analyses aan de slag worden gedaan. De leiders van de projecten rond StudentenLabs en regionale ambitieplannen kunnen ook direct aansluiten. Op die wijze ligt er in 2021 een mooi rapport van de monitor op tafel met een reeks aan bijlagen met goede voorbeelden. Kan het simpel(er)?

*Wanneer is de **doorstroom** van het mbo naar het hbo '**begaanbaar**'? Op welke wijze wordt dit **gemeten**?*

De doorstroom van het mbo naar het hbo is begaanbaar als elke mbo-student – ongeacht afkomst – die wil doorstromen naar het hbo en daar de capaciteiten voor heeft, succesvol een hbo-opleiding afsluit. In de Monitor Beleidsmaatregelen hoger onderwijs wordt de overgang van het mbo naar het hbo jaarlijks gemonitord.

Ook weer een interessante manier om aandacht te vragen voor iets anders dan hier wordt gezegd in de vraag. Een mbo'er kan onder alle omstandigheden alle soorten hbo-opleidingen gaan volgen. Er is geen drempel en er zijn geen eisen die worden gesteld aan de gevolgde mbo-4-instroom (het moet natuurlijk wel 4 zijn). Maar het gaat natuurlijk om de kansen die er zijn om een hbo-diploma te behalen, het stimuleren van alle groepen a.s. studenten en het wegnemen van belemmeringen (geld en angst voor studeren).

Waarom niet gewoon gesteld dat het erom gaat alle mbo'ers zodanig te begeleiden dat de juiste keuze na het mbo kan worden gemaakt: gaan werken en kijken of bedrijfsopleidingen passen, een Ad gaan doen (voltijd of dual...) of naar een Bachelor gaan. Zij worden gelukkig van positieve ervaringen die worden opgedaan in de juiste vervolgroutes (denk aan de geluiden van degenen die de Ad gaan doen en ook steeds horen wat de collega's in de Bachelor soms ervaren).

Wel is daarbij de hulp van mbo en hbo over en weer nodig, om die begeleiding inclusief de voorbereiding en oriëntatie zo optimaal mogelijk te laten zijn. En dat er respect is voor het rekening houden met elkaar kansen, onmogelijkheden en dynamiek in het vormgeven van programma's (het mbo heeft de SBB, het hbo mag het helemaal zelf doen).

De vraag is wat de monitoring aan extra informatie oplevert, bruikbaar voor de dagelijkse gang van zaken. Is daarover al iets te zeggen, via het 'aftappen' van de lopende projecten? Gaat de minister daar opdrachten voor verstrekken?

Nog even over het meten van capaciteiten. Hoe meet je die, naast het al hebben van het mbo-4-diploma? En wie voert die meting uit? En welke criteria en parameters worden gehanteerd? Misschien is het goed om nog eens te wijzen op het karakter van de propedeuse (eerste leerjaar bij een Ad-opleiding) nl. het er zijn voor de verwijzing, selectie en oriëntatie. En dan moeten we die doelstellingen niet alleen maar in handen worden gelegd van de instellingen, maar juist ook van de studenten zelf. Daarbij blijkt pas of de weg mbo-hbo ineens toch ineens niet begaanbaar is...

*Erkent u het **belang** van de **regionale samenwerking** om de **overgang** naar het hoger onderwijs te bevorderen? Hoe verklaart u dat **onderuitputting** van dergelijke **subsidiegelden** in het verleden veel voorkwam?*

Hoe gaat u onderuitputting tegen bij het budget voor regionale samenwerkingsverbanden?

Ik deel het belang van regionale samenwerking om de overgang naar het hoger onderwijs te bevorderen. In 2017 en 2018 is subsidie beschikbaar gesteld specifiek voor de overgang mbo-hbo. Bij de eerste twee opengestelde rondes voor subsidieaanvragen in 2017 en 2018 zijn alle beschikbare middelen uitgeput.

Bij de derde ronde, in september 2018, was er inderdaad sprake van een onderuitputting van 3,55 miljoen. Hiervoor zijn een aantal redenen te bedenken.

Ten eerste hadden veel instellingen reeds subsidie toegekend gekregen in de eerste en/of de tweede aanvraagronde. Ten tweede gold voor de laatste (derde) ronde een voorrangregeling voor aanvragen die betrekking hadden op studenten in economische opleidingen. Mede vanwege het feit dat de regeling in de eerste en tweede ronde heel snel was uitgeput, heeft deze voorrang-

regeling voor activiteiten gericht op studenten in economische opleidingen er mogelijk aan bijgedragen dat instellingen met activiteiten gericht op andere doelgroepen ervan hebben afgezien om een aanvraag in te dienen.

Voor de middelen die beschikbaar zijn gesteld voor de regionale samenwerkingsverbanden (32 miljoen) gelden geen specifieke eisen die betrekking hebben op een bepaald domein. Ze dienen te goede te komen van het bevorderen van de overgang voor studenten uit het vo en mbo naar het ho in den brede. In mijn gesprekken met de regionale samenwerkingsverbanden besteed ik aandacht aan de besteding van de beschikbare middelen.

De vraag is natuurlijk zo suggestief als wat. Dit riekt naar een politiek geladen verwijt aan de hogescholen en hun partners: Dan zijn er gelden en de instellingen weten donders goed dat er hobbels en problemen zijn... en dat er teveel uitval is... en dan laten ze nog gewoon gelden op de plank liggen... hoe durven ze...! Zo'n benadering werkt natuurlijk niet.

Het geld dat niet is aangevraagd, is weer verdwenen in de grote pot van de overheid. Zoals al eens eerder gemeld, zou het helemaal niet verkeerd zijn geweest als een deel van die 3,55 miljoen was gegaan naar een landelijk netwerk, met een bureau voor de disseminatie en activiteiten gericht op samenwerking. Politiek blijft men in dit kleine land altijd hameren op het regionale karakter van het onderwijs.

Zeker in het hoger onderwijs is dat al heel lang niet meer het geval. Landelijke samenwerking wordt al snel bestuurlijk en politiek gelijkgesteld met het verplicht stellen van landelijke normen, gelijke formats en dezelfde regelingen. Dat is pedagogisch-doemdenken, en het doet ontzettend veel tekort aan samenwerkingsverbanden die nu niet de kans krijgen om hun expertise te delen met andere instellingen. Ook daar leren alle partijen van.

Vreemd aspect in het antwoord is overigens: De derde ronde was voor economische opleidingen, en dan zouden instellingen hebben afgezien van aanvragen voor andere doelgroepen. Nou, niet afgezien, ze mochten het niet eens.

*Hoe wordt de **gezamenlijke ambitie** om studenten in het **mbo kansen** te bieden om **door te stromen** naar het hbo concreet uitgevoerd? Vindt op dit onderdeel achteraf een **concrete afrekening** plaats, of is de ambitie vrijblijvend?*

Op dit moment is de uitwerking van deze ambitie onderwerp van gesprek met de MBO Raad en de Vereniging Hogescholen. Zodra meer bekend is, informeer ik uw Kamer.

Een duidelijk voorbeeld van het niet echt als politiek zeggen waarom het draait. Elke mbo'er op niveau 4 kan al doorstromen naar het hbo, hoe, waar en wat dan ook. Er hoeven dus niet meer kansen worden geboden.

Zoals in de inleiding al is toegelicht, bedoelen politici de studeerbaarheid, de kansen om de norm van het BSA te halen en vervolgens redelijk snel naar het diploma te kunnen gaan. Ook denkt men aan kansen in financieel opzicht, dus aan zoiets als 'kan het lenen en de hoogte van alle kosten een belemmering voor de mbo'er (en zijn/haar omgeving) zijn?'

Ook is 'afrekenen' een politiek beladen begrip. Geen doelen bereikt, geld terug – of een korting op het budget, of geen extra geld meer. De ambitie raakt niet alleen de hogescholen, maar ook de mbo-scholen – en de mbo'ers zelf. Hoe kun je dan bijvoorbeeld alleen een opleiding op dit alles afrekenen?

Het is echter een kwestie van bezien of er door alle betrokkenen een inspanning wordt verricht die zichtbaar is. Laat men het maximale doen, in gezamenlijkheid. Het eerder genoemde landelijke netwerk dat er nu niet structureel is voor het uitwisselen van ervaringen, is een prima manier om bij elkaar over de vloer te komen. Men kan daarbij merken dat er soms wat anders moet worden gedaan of dat een andere aanpak effectiever is. Dus een intrinsieke 'afrekening' door elkaar als 'concullega's' scherp te houden. Veel beter!

*Wat is de huidige stand van zaken van invulling en communicatie omtrent de **studiekeuzecheck**? Moeten er nog **maatregelen** genomen worden om deze te verbeteren? Hoe **monitort** u de werking van de studiekeuzecheck?*

De Vereniging Hogescholen en de VSNU hebben vorig jaar afspraken gemaakt met de LSVb en het ISO over de studiekeuzecheck, onder meer over het aanbieden van de mogelijkheid aan elke student om een bezoek te brengen aan de instelling tijdens zijn / haar studiekeuze, het leveren van een onderbouwd advies en vermelding of dit advies wel of niet bindend is.

De studentenorganisaties hebben hiervoor een meldpunt opgericht, waar studenten terecht kunnen met eventuele vragen en klachten over de studiekeuzecheck. De binnengekomen vragen en klachten worden besproken in een periodiek overleg tussen de LSVb, het ISO, de VSNU en de Vereniging Hogescholen over het verbeteren van de werking van de studiekeuzecheck. In de Monitor beleidsmaatregelen wordt ook aandacht besteed aan de studiekeuzecheck.

Het is zonder meer van belang om nog eens heel scherp in te zoomen op de studiekeuzecheck als middel voor een a.s. student om beter zicht te krijgen op wat iemand te wachten staat. Het is evenwel een instrument dat plaatsvindt in het eindexamenjaar en de kosten e.d. zijn voor rekening van de hogescholen. Ook zal daarbij door de instellingen altijd een kosten-baten-analyse worden gemaakt. En ja, als er geen landelijk format is met minimum-eisen en een aantal verplichte onderdelen, is niet snel na te gaan wat de correlatie is tussen het meedoen aan de check en de kans om in ieder geval het eerste jaar te overleven.

Is het een idee om – naast het onderzoek dat vanuit hogescholen wordt gedaan – een landelijk bureautje te hebben dat voor die verplichte onderdelen een ondersteuning kan bieden? En dat ook een beeld kan opbouwen van de effecten ervan? Misschien moet men over de angst van het afwijken van een regionale aanpak heen stappen...

We missen in het rijtje overigens de organisaties JOB en LAKS. En het is niet duidelijk op welk niveau het overleg plaatsvindt: bestuurlijk of zijn er ook bijeenkomsten voor de studenten, coördinatoren en andere betrokkenen?

*Kunt u bevestigen dat in de afgelopen twee jaar een **bedrag** beschikbaar is gesteld voor **projecten** die zich richten op de overgang van **mbo naar hbo**? Hoe zit het met de **continuering** van deze projecten? Gaan deze projecten door nadat de extra financiële middelen stop worden gezet?*

Ja, ik kan dat bevestigen. In 2017 en 2018 is in het kader van de subsidieregeling doorstroom mbo-hbo in drie aanvraagrondes in totaal € 14,8 miljoen beschikbaar gesteld. In deze ronde konden mbo-instellingen en hogescholen aanvragen doen gebaseerd op een of meerdere student-plannen die in 2017 door mbo'ers en hbo'ers met een mbo-achtergrond zijn ontwikkeld in het kader van het StudentLab. Deze regeling is nu beëindigd. De gesubsidieerde activiteiten lopen door tot en met studiejaar 2019–2020. De goede voorbeelden wil ik daarna terugzien als gangbare praktijk.

De politici kennen hun pappenheimers en weten hoe het gaat met nog veel te veel projecten: geld, extra mensen, aanvullende activiteiten en na afloop een rapport – dat klaar is om stof te gaan verzamelen. Natuurlijk een karikaturaal beeld... want er zijn diverse regio's waar veel zaken neerdalen in de organisatie. Want dat bedoelt de vragensteller. Een project is tijdelijk, maar men verwacht dat de verworvenheden ervan zorgen voor aanpassingen, verbeteringen en mogelijk aanvullende zaken die door de instelling uit het reguliere budget worden betaald. Dus wat de minister de *gangbare* praktijk noemt, zijnde de *dagelijkse* praktijk.

Maar het gaat hier om geld dat bestemd is voor hbo en waarvan ook het mbo voor haar aandeel kan worden betaald. Het hebben van een project en een budget dwingt als het ware de instellingen samen te werken, ook al is het geld niet geoormerkt en zal er niet specifiek op worden gecontroleerd. Maar daarna, dat is een andere zaak. Iedereen kijkt dan weer naar de eigen ontwikkelingen. Ook zal men niet zo snel een specifiek budget in gezamenlijkheid beschikbaar blijven stellen. Uiteraard zal het op veel plekken wel leiden tot aanpassingen die dan wel uit het reguliere instellingsbudget worden betaald (en dan kan iets anders niet meer). Dus mede een kwestie van beleid en strategie.

*Hoe wordt vanuit **de arbeidsmarkt gekeken** naar de **Associate Degree**? Hoe verhoudt dit zich tot een mbo 4-opleiding of een hbo bachelor?*

De Associate Degree (Ad) voorziet in een belangrijke behoefte van de arbeidsmarkt naar een opleiding tussen een mbo-4 en een hbo bachelor diploma. Dit geldt voor zowel studenten op zoek naar een praktijkgerichte en kortdurende hbo-opleiding als voor werknemers die zich willen op-of bijscholen op hbo-niveau. De Ad fungeert daarmee ook als instrument om het leven lang leren in Nederland een impuls te geven.

Niets aan toe te voegen, in dit opzicht. Alleen dat recentelijk de instroomcijfers voor het hbo bekend zijn geworden, en de Ad is weer het snelst groeiende opleidingstype. Ongeveer de helft van de groei bij de instroom is te danken aan de aanwas bij de Ad. Het aantal Ad-studenten is nu vrijwel gelijk aan het aantal Master-studenten.

*Wie beoordeelt of er sprake is van een «**zeer beperkte inhoudelijke verwantschap**», waarmee het **automatisch doorstroomrecht wordt stopgezet**?*

Een commissie van deskundigen uit het mbo en hbo heeft zich in 2012–2013 daarover gebogen naar aanleiding van de totstandkoming van de regeling nadere vooropleidingseisen mbo – hbo.

Het ging toen niet alleen om de inhoudelijke verwantschap maar (vooral) ook om de kans op succes. Er zijn 'scheve' doorsteken waarbij de mbo'ers het best goed doen. Daarbij was er geen reden om een toelatingsonderzoek in formele zin te eisen.

*Hoe heeft de **motie Kuik c.s. gecontribueerd aan een ander beleid met betrekking tot het **deficiëntieonderzoek****? Wat is concreet veranderd?*

De motie Kuik c.s. heeft er mede toe geleid dat ik besloten heb de hogescholen vanaf volgend jaar meer vrijheid te bieden in de wijze waarop zij, samen met het mbo in de regio vorm en inhoud kunnen geven aan de regeling nadere vooropleidingseisen mbo-hbo, zodat zij meer en beter maatwerk kunnen leveren. De regeling zal hiertoe worden aangepast.

Het is algemeen bekend dat vrijwel vanaf de invoering van het toelatingsonderzoek zich voor zeven koppels mbo-hbo een groot aantal hogescholen daaraan niet heeft gehouden, om allerlei redenen (ook na onderzoek door juristen). Vervolgens bleek dat er geen significante effecten waren tussen de instroom met en zonder toelatingsonderzoek. Statistisch gezien zijn er echter wel kanttekeningen bij te plaatsen, zoals het afschrikkende effect - dus dat er mbo'ers zijn geweest die hierdoor op voorhand hebben afgezien van aanmelding voor die hbo-opleidingen.

De regio duikt ook hierbij weer op, al betekent dit in de praktijk een uitwerking voor het beleid van elke hogeschool zelf. Overigens is het afwachten of er voor het hele systeem voor de toelatingseisen een aanpassing komt of dat alleen die zeven koppels weer gewoon toelatingenvrij gaan worden.

*Is het **onderzoek dat in kaart moet brengen waarom de **instroom in het hbo van mbo-gediplomeerden daalt al in gang gezet****? Wie voert dit onderzoek uit?*

Dit onderzoek zal in overleg met de MBO Raad en de Vereniging Hogescholen in de loop van 2019 worden uitgezet. Er is nog niet bepaald wie dit onderzoek gaat uitvoeren.

De instroom kan zowel procentueel als absoluut worden gemeten, dus het aantal mbo'ers dat een diploma op niveau 4 haalt, speelt ook mee. Overigens lijkt de daling te zijn gestopt, mede door de snel stijgende instroom in de Ad-opleidingen.

*Wat stelt u zich ten doel als het gaat om het **verbeteren van de mbo-hbo doorstroom**, die zoals u stelt van oudsher een **belangrijke emancipatoire functie** vervult, nu we in de rapporten zie dat deze doorstroom, zeker bij studenten met een migratieachtergrond, de afgelopen jaren enorm is gedaald?*

Hoe rijmt u de afname van deze doorstroom met het positieve vertrekpunt van de brief?

Een daling van de doorstroom hoeft niet negatief te zijn, als studenten een bewuste keuze maken om te gaan werken. Dat kan nu bijvoorbeeld het geval zijn door een aantrekkende arbeidsmarkt. Met een mbo-diploma kunnen studenten prima aan de slag op de arbeidsmarkt. Overigens stromen studenten met een niet westerse migratieachtergrond vaker direct door naar het hbo dan studenten zonder migratieachtergrond. Maar zoals ik in mijn brief van 25 oktober 2018 heb aangegeven ga ik nader onderzoeken waarom de doorstroom van mbo-ers naar het hbo sinds een aantal jaar afneemt.

Niet zo veel aan toe te voegen. Wel dus de opmerking dat er wel wordt gesproken over het verbeteren van de doorstroom mbo-hbo, dus aansluitend bij 'toegankelijkheid', maar dat het daarbij gaat om het studeerbaar maken van de leerlijnen en daarmee de vergroting van de kans op succes.

Wat is uw streefcijfer voor het aandeel studenten dat stopt met hun opleiding vanwege niet gerealiseerde verwachtingen? Wat zijn de voornaamste andere redenen waarom studenten stoppen met hun opleiding?

Ik heb geen streefcijfer, maar ik zie een positieve trend in de daling van het aantal studenten dat uitvalt of switcht in het hoger onderwijs. Ik vind het belangrijk om die dalende trend vast te houden en door te zetten. In de monitor Beleidsmaatregelen 2017–2018 geven studenten als belangrijkste reden om te stoppen met een studie: «een verkeerde studiekeuze» (52%), gevolgd door het feit dat de «verwachtingen niet uit zijn gekomen» (43%). Als derde reden wordt in 2016–2017 genoemd dat de «studie te zwaar» is (30%).

Het hebben van een streefcijfer houdt in dat het daaronder blijven noopt tot het nemen van maatregelen. Politiek gezien zal er dus nooit een cijfer komen. Het is op zichzelf een juiste aanpak om te kijken of de trend dalend is. Daarom is de analyse van alle gedragingen van instromende studenten veel belangrijker, om te bezien of er door instellingen met de uitkomsten ervan adequaat wordt omgegaan.

Er zijn allerlei redenen – zoals de studenten al aangegeven – die niet beïnvloedbaar zijn door instellingen. Maar als even kan... dan moet het gewoon gebeuren, het zorgen voor een optimale stroomlijning – en zodat de student eigenlijk ook best kan zeggen: Het ligt ook wel aan mij... en als ik... dan zou ik... en had ik...

*Welke betekenis heeft de passage over het **bindend studieadvies (BSA)** na de motie Beertema c.s. (Kamerstuk 35 000 VIII, nr. 36) om dit aan de instellingen zelf over te laten? Worden de voornemens in deze passage nog uitgevoerd? **De motie Beertema** c.s. roept op om het bindend studieadvies aan de instellingen te laten.*

Ik zal deze motie uiteraard respecteren. Maar de motie weerhoudt mij er niet van om in gesprek te gaan met het onderwijsveld om te komen tot een betere balans tussen normering en begeleiding. Deze gesprekken zullen plaatsvinden na publicatie van het onderzoek naar de huidige werking van het bindend studieadvies in het voorjaar 2019. Het onderzoek en de uitkomsten van die gesprekken ontvangt uw Kamer in het voorjaar van 2019. Daarbij zal ik ook ingaan op de uitvoering van de motie Beertema c.s. zoals door de heer Beertema is verzocht tijdens het ordedebat op 6 november 2018.

Niets aan toe te voegen. Het is een kwestie van afwachten van het rapport en de daarop volgende discussies.

*Waarom spreekt u in uw brief **niet langer over de wettelijke maximering van het BSA op 40 punten?***

*Waarom bent u gezwicht onder druk van de instellingen en hebt u niet meer geluisterd naar de positieve geluiden van studenten? Hoe gaat u, nu u het BSA niet maximeert op 40 punten, alsnog de **studiedruk** bij studenten proberen te verlichten?*

Zie het voorgaande antwoord.

Hoe kijkt u aan tegen een «**warme overgangsplicht**» voor studenten die vanwege een negatief bindend studieadvies hun opleiding moeten stoppen in het hoger onderwijs?

Het bindend studieadvies heeft een selecterende, oriënterende en verwijzende functie. De verwijzende functie houdt in dat studenten die een negatief bindend studieadvies (dreigen te) ontvangen, ook worden begeleid in het maken van een keuze voor een andere opleiding. Hoe dit wordt vormgegeven is aan de instellingen zelf. Dit kan bijvoorbeeld door het voeren van exitgesprekken met studenten die een negatief bsa ontvangen.

Nee, de propedeuse heeft die functies. Het uitbrengen van het 'studieadvies propedeutische fase' (de wettelijk naam en niet bindend studieadvies) is daarvan een onderdeel. Er moeten ook gesprekken plaatsvinden, er is een mentoraat, een studiebegeleiding en dergelijke. Het advies is echter het enige concrete middel om een student te dwingen te vertrekken uit de betreffende opleiding – vandaar dat er zo'n nadruk op wordt gelegd. Het voeren van een exit-gesprek is oké, maar dat gesprek is ook weer het resultaat van een proces rond de opvang en begeleiding van een student. Als alles aankomt op het gesprek na het uitbrengen van een bindend advies, is men te laat... soms veel te laat.

Over welke initiatieven gaat het, als u stelt **positieve verwachtingen** te hebben van de initiatieven die worden uitgevoerd om de **uitval van havisten** op het hbo terug te dringen? Welke **criteria** hanteert u om te bepalen wanneer een initiatief geslaagd is?

Zoals ik in mijn brief van 25 oktober 2018 (Kamerstukken 31 288 en 29 388, nr. 664) aangeef, zijn er veel initiatieven om de uitval van havisten op het hbo terug te dringen. Ik noem daarbij initiatieven zoals de pilots maatwerk en regelluwe scholen, maar bijvoorbeeld ook de gezamenlijke inzet van Vereniging Hogescholen, de VO Raad en het Havo-platform via onder andere een jaarlijkse conferentie en verschillende (leer)netwerken van deze partijen. Vaste criteria om te bepalen of een initiatief geslaagd is, vind ik vanwege de verscheidenheid aan initiatieven niet passen. Alle initiatieven die, op welke manier ook, bijdragen aan het terugdringen van de uitval zijn wat mij betreft waardevol.

Op zichzelf helder. Maar er moet meer zijn dan regelluwigheid, bestuurlijk overleg, conferenties en verschillende netwerken. Het ontbreekt, in het algemeen gesteld, aan een structuur voor leren van elkaar, uitwisselen van ervaringen en het samen optrekken bij het vormgeven van instrumenten die echt werken.

Dus als de minister spreekt over 'alle initiatieven die bijdragen aan de uitval' moet daarbij eigenlijk in een adem kunnen worden genomen 'het bundelen van good practices en binnen een landelijk netwerk over en weer implementeren daarvan'.

Wat is het percentage switch-studenten dat uitvalt omdat het niveau voor hen te hoog is?

Onderstaande tabel geeft het percentage eerstejaars aan, die aangeven dat onderstaande reden een belangrijke rol speelde bij de keuze niet verder te gaan met de eerst gekozen opleiding, naar switch en uitval (Startmonitor 2016–2017)

(Startmonitor 2016–2017)	Switch	Uitval	Totaal
Verkeerde studiekeuze	47%	57%	52%
Verwachting niet uitgekomen	36%	50%	43%
Studie te zwaar	19%	38%	30%
Onvoldoende motivatie	23%	33%	29%
Manier van onderwijs	22%	34%	28%
Niet thuis voelen	21%	25%	23%

De uitvallers en switchers konden meer dan één reden aangeven. 19% van de switchers en 38% van de uitvallers gaven aan dat de studie te zwaar was.

Wat is een **redelijke termijn** om de studie **af te ronden**, in verhouding tot de nominale studieduur?

Wat een redelijke termijn is om de studie af te ronden zal per student verschillen en vraagt om maatwerk. Zie ook mijn antwoord op een eerdere vraag, waarbij ik aangeef in gesprek te gaan met betrokken partijen uit het onderwijsveld om te komen tot een nieuwe visie op studiesucces.

In de inleiding en het algemene deel is hierover al voldoende gezegd, met kanttekeningen en suggesties. Maar hierachter zit ook de vraag van wat 'men' als redelijk beschouwt als het gaat om het uit de nominale studietijd lopen. En vervolgens kunnen studenten en instellingen daarop worden aangesproken, ieder vanuit hun eigen verantwoordelijkheden en mogelijkheden.

We wachten het gesprek met de betrokken partijen (en de experts) met veel belangstelling af. En wat dan nieuw is en wat dit betekent voor de huidige wijze waarop de leerlijnen worden ingericht, met de betrokkenheid van alle stakeholders.

*Hoe gaat u **instellingen motiveren** om studenten die **eerder zijn uitgevallen of geswitcht** een kans te geven en hen niet te bestraffen in de bekostiging, als er **geen extra middelen** bijkomen?*

Ik ga er vanuit dat onderwijsinstellingen alle studenten, ongeacht of zij eerder zijn uitgevallen of geswitcht, een gelijke kans geven om hun studie succesvol af te ronden. Ik heb geen signalen dat instellingen dat nu niet doen. Dat staat voor mij los van de bekostiging van de instellingen. Overigens ben ik in afwachting van het advies van de commissie Van Rijn over de herziening van de bekostigingssystematiek. Hier kan ik nog niet op vooruit lopen. Ik heb in de taakopdracht van deze commissie vier prioritaire thema's benoemd waarover zij mij adviseert. Het onderwerp uitval en switch is een onderwerp dat onder thema 2 aan de orde zou kunnen komen. Dit thema gaat over de toegankelijkheid en gelijke kansen in het hoger onderwijs.

Prima wat in het antwoord staat, en dus is het advies van de Cie Van Rijn een kwestie van afwachten. Maar... wat wordt hiermee nu eigenlijk gesuggereerd, met 'het straffen van hogescholen' als studenten in het begin van de studie besluiten het jaar daarop met een andere opleiding te starten dan wel tijdelijk het onderwijs te verlaten (overbruggingsperiode) en vervolgens weer opnieuw beginnen? Het systeem houdt in die gevallen in dat er nog drie jaren bekostiging is voor de nieuwe opleiding (voor de Bachelor te weinig, los van de diplomabonus, voor de Ad op zich niet zo'n probleem, ook zonder diplomabonus – al komt de Bachelor na de Ad wel weer op zich tekort...).

De vraag suggereert dat er meer budget dient te komen om studenten die aldus voor een Bachelor opgaan en vanaf scratch aan een opleiding beginnen als ze al een jaar hbo hebben gedaan (dus een bepaalde doelgroep).

Maar dan moet er ook extra geld komen voor degenen die wat langer doen over het eerste leerjaar (geen bindend advies, maar wel vertraging) omdat het ook een kwestie van wennen was, met allerlei aanpassingsproblemen.

Kortom, er wordt gepleit voor het verhogen van het budget met zo'n 15 tot 25%. Maar de minister zegt nu eigenlijk: Er is voldoende budget om al die studenten zo op te vangen, dus eigenlijk is er al geld voor gemiddeld 4,5.

Laat dan nou precies het aantal jaren zijn waarop tot voor een aantal jaren de bekostiging was gebaseerd (met een zogeheten onderwijsvraagfactor: 4,5 jaren voor een bachelordiploma, 1,35 jaar voor een uitvaller). Anders gezegd, het budget van toen is het geld voor nu... (in principe dan).

Cie Van Rijn: maak de borst maar nat!